

MARIYAL LYASHENKO

National Pedagogical Dragomanov University, PhD student (Ukraine)

THE ROLE OF THE UKRAINIAN DIASPORA IN THE EU MEMBER STATES IN THE PROCESS OF FORMATION AND IMPLEMENTATION OF NATIONAL CULTURAL DIPLOMACY AT THE BEGINNING OF THE 21ST CENTURY

Abstract. *The paper deals with aspects of role the Ukrainian Diaspora in the development and implementation of cultural diplomacy of Ukraine. The criteria differential of influence of Ukrainian Diaspora in the Ukraine cultural diplomacy of three periods. First period 1991-2003 characteristics as latent influence of Ukrainian Diaspora in cultural diplomacy of Ukraine. Two period 2004-2013 was influence activity Ukrainian Diaspora in development of Ukraine image in Europe. Third period began of Revolution of Dignity and evolution to now.*

Public organizations of foreign Ukrainians play an increasingly important role in the dialogue of European cultures forming socio-economic and political preconditions for the development of the modern European Union. In this case, culture is seen as the quintessence of all kinds of human activity, customs, beliefs, that is, all material and spiritual, created by people.

The historical definition of culture emphasizes the important role of the socio-historical heritage, the corresponding tradition. Normative approach to culture distinguishes a specific way of life of a person, determined by its socio-cultural environment.

After the Revolution of Dignity and Russian aggression against Ukraine, the activity of civic organizations of the Ukrainian diaspora in Europe, which contributed to the formation of a positive attitude towards the belligerent Ukraine in the member states of the European Union, increased significantly. Actual problems of the implementation of Ukraine's foreign policy are to provide adequate conceptual foundations, personnel diplomatic potential, information support of foreign policy activities, its harmonization with internal politics.

Keywords: *European Union, European integration, Ukrainian Diaspora, cultural diplomacy.*

ЛЯШЕНКО М.І.

Національний педагогічний університет імені М.П.Драгоманова, аспірантка (Україна)

РОЛЬ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ В КРАЇНАХ – ЧЛЕНАХ ЄС В ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ І РЕАЛІЗАЦІЇ ВІТЧИЗНЯНОЇ КУЛЬТУРНОЇ ДИПЛОМАТІЇ НА ПОЧАТКУ ХХІ СТ.

Анотація. *У статті висвітлюється роль української діаспори в процесі формування і реалізації вітчизняної культурної дипломатії. За критерієм впливу української діаспори на вітчизняну культурну дипломатію виділено три періоди. Перший період 1991-2003 рр. характеризувався латентним впливом української діаспори на культурну дипломатію України. Другий період у 2004-2013 рр. був пов'язаний із активізацією впливу української діаспори на формування іміджу України в Європі. Актуальний третій період розпочався Революцією Гідності і триває донині.*

Ключові слова: *Європейський Союз, європейська інтеграція, українська діаспора, культурна дипломатія.*

РОЛЬ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ В СТРАНАХ – ЧЛЕНАХ ЕС В ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ І РЕАЛІЗАЦІЇ ОТЕЧЕСТВЕННОЇ КУЛЬТУРНОЇ ДИПЛОМАТІЇ В НАЧАЛІ ХХІ В.

***Анотація.** В статті розглядається роль української діаспори в процесі формування і реалізації отечественної культурної дипломатії. В відповідності з критерієм впливу української діаспори на отечественну культурну дипломатію виділено три періоди. Перший період 1991-2003 гг. характеризувався латентним впливом української діаспори на культурну дипломатію України. Другим періодом 2004-2013 гг. був зв'язаний з активізацією впливу української діаспори на формування іміджу України в Європі. Актуальний третій період почався Революцією Достоїнства і триває донині.*

***Ключові слова:** Європейський Союз, європейська інтеграція, українська діаспора, культурна дипломатія.*

Міграція населення є одним із найдавніших феноменів історії. На новому місці проживання переселенці по мірі адаптації можуть асимілюватись, сегрегуватись або зберігати власну національну ідентичність як органічне доповнення до нової політичної ідентичності. Історичний досвід свідчить, що чимало країн світу активно використовують свою діаспору задля просування через неї власних державних інтересів. Найвідоміший такий приклад – роль китайської діаспори в країнах їхнього проживання. Але можливості використання діаспори в інтересах дипломатії країни їхнього походження залежать від багатьох факторів. Насамперед, це розгалужена інфраструктура взаємодії громадських організацій діаспори і державних та громадських структур, що не завжди позитивно сприймається країною перебування діаспори. Інший варіант – це організація взаємодії з країною перебування діаспори на основі культурної дипломатії.

Нинішнє закордонне українство умовно можна розділити на три складові: 1) нащадки (здебільшого третє – четверте покоління) колишніх українських переселенців; 2) автохтонне українське населення в суміжних з Україною державах; 3) новітня еміграція (так звана четверта хвиля еміграції) (Лановик, 1997: 19). Розумні, талановиті, креативні українці їдуть до європейських країн. Від Польщі до Португалії українці презентують вітчизняну культуру, фільми, моду, перукарське мистецтво, книжки, спектаклі, музику, різноманітні мистецькі проекти. Сотні тисяч студентів з України здобувають у європейських університетах вищу освіту. У провінції Каталонія офіційно навчаються і працюють десять тисяч вихідців з України. Наші земляки активно інтегрувались в нове соціальне середовище, вивчають мову країни перебування й історію народу, серед якого живуть. За кордоном почали відрізняти українців від росіян. Їх впізнають за мовою, вишиванками. Взаємодія української культурної дипломатії з громадськими організаціями української діаспори є важливим ресурсом просування українських національних інтересів у Європі.

Багато країн майстерно використовують власні діаспори як потужний засіб впливу (Антонюк, 1997: 18). Відомі вітчизняні дослідники В.П. Трошинський, А.А. Попок дослідили особливості розвитку українських громад у світі (Трошинський, Попок, 2005). Також А.А. Попок висвітлює еволюцію політики української діаспори щодо закордонного українства (Попок, 2007). Безпосередньо теми цієї статті стосується монографія цього ж автора “Історична Батьківщина – діаспора: європейський досвід взаємин” (Попок, Лазебник, 2003). Відома вітчизняна дослідниця О. Малиновська, аналізуючи особливості

політики країн ЄС щодо української робочої еміграції зазначає, що “основними напрямками міграційного менеджменту визначається регулювання нормативної міграції, заходи з інтеграції мігрантів, запобігання нелегальній міграції, співпраця між країнами-донорами та країнами-реципієнтами мігрантів” (Малиновська, 2004: 76). Утім різні аспекти взаємодії української дипломатії і закордонних громад українців у країнах-членах Євросоюзу у контексті культурної дипломатії потребують подальших досліджень.

Мета статті полягає у аналізі особливостей взаємодії української держави і закордонних українських громад у контексті розвитку культурної дипломатії.

Впродовж 1991-2003 рр. у більшості країн-членів Євросоюзу викристалізувались громадські організації закордонного українства. Це дало можливість Міністерству закордонних справ України через вітчизняні посольства координувати співпрацю європейських діаспорних організацій. Наприклад, у січні 2004 р. напередодні новорічно-різдвяних свят українці, що проживають в Іспанії та Португалії, отримали перше число тижневика “Міст”, який з 1997 р. виходить у Канаді та США (ГДА МЗС. Ф. Українська громада в країнах світу. Спр. 1891: 1).

19-20 березня 2004 р. у Києві відбулось засідання Української всесвітньої координаційної ради, діяльність якої відбувається між всесвітніми форумами українців. Розглядалися заходи, аби 20-мільйонна українська діаспора зберегла відчуття історичної батьківщини (ГДА МЗС. Ф. Всесвітні форуми українців. Спр. 2004: 2). Наприкінці жовтня 2004 р. в Києві відкрито Центр із захисту прав трудящих мігрантів – громадян України за кордоном (ГДА МЗС. Ф. Всесвітні форуми українців. Спр. 2010: 1). Наприкінці грудня 2004 р. представники громадських організацій української західної діаспори активно брали участь як спостерігачі за повторним голосуванням другого туру виборів президента України. Утім загострення внутрішньополітичної боротьби за владу в Україні ускладнили процес підготовки до проведення П'ятого Всесвітнього форуму українців, що був запланований на серпень 2005 р. (ГДА МЗС. Ф. Всесвітні форуми українців. Спр. 2010: 4).

Натомість залучення організаційних можливостей індивідуальних спонсорів сприяло проведенню 28-30 червня 2005 р. у Донецьку Шостого Міжнародного конгресу українців. Участь у цьому форумі взяли понад 700 учасників з 35 країн світу (ГДА МЗС. Ф. Всесвітні форуми українців. Спр. 2011: 2-3). Наприкінці 2005 р. голова комітету Верховної Ради України з питань прав людини, національних меншин і міжнаціональних відносин Г. Удовенко наголошував, що так і не були розроблені механізми співробітництва із закордонним українством, не спрацювала жодна з прийнятих державних програм, втрачений інтерес наших колишніх співвітчизників до Батьківщини (ГДА МЗС. Ф. Всесвітні форуми українців. Спр. 2015: 1).

Таке критичне зауваження колишнього міністра закордонних справ України Г. Удовенка на початку 2006 р. сприяло активізації координаційної роботи громадських і урядових структур України та закордонних українських громад. Наприкінці лютого 2006 р. відбулось засідання організаційного комітету з підготовки проведення IV Всесвітнього форуму українців. Участь у засіданні взяли голова Української всесвітньої координаційної ради М. Горинь, президент Європейського конгресу українців Д. Довгович (ГДА МЗС. Ф. Всесвітні форуми українців. Спр. 2006: 1-2). Наприкінці квітня 2006 р. в Міністерстві закордонних справ України відбулось перше засідання Національної комісії з питань українців за кордоном (ГДА МЗС. Ф. Всесвітні форуми українців. Спр. 2007: 1).

18-20 серпня 2006 р. у Києві було проведено черговий Всесвітній форум українців. Було обрано новий склад координаційної ради. Головою координаційної ради був обраний Д. Павличко. Міністр закордонних справ України Б. Тарасюк заявив, що до 2010 р. Україна мала намір відкрити 29 культурно-інформаційних центрів при українських

дипломатичних установах у різних країнах світу. За підсумками роботи всесвітнього форуму українців була створена громадська організація українців четвертої хвилі трудової еміграції “Нова хвиля” (ГДА МЗС. Ф. Всесвітні форуми українців. Спр. 2008: 1).

У вересні 2006 р. в Греції відбувся міжнародний форум української діаспори, спрямований на зміцнення української ідентифікації молодого покоління закордонних українців. На початку 2008 р. було розпочато збирання матеріалів для музею “Українці у світі”, але цей процес за вісім років не було доведено до логічного результату. Важливим моментом розвитку української культурної дипломатії став регіональний вимір співпраці з громадськими організаціями української діаспори. У травні 2008 р. в Ужгороді відбулася міжнародна конференція “Реалізація в Закарпатській області державної політики співпраці із закордонними українцями: стан, проблеми, перспективи”. У її роботі в Ужгороді взяли участь делегації з Угорщини, Словаччини, Румунії та Польщі (ГДА МЗС. Ф. Всесвітні форуми українців. Спр. 2009: 1). У червні 2008 р. на ІХ засіданні національної комісії з питань закордонних українців зазначалося, що статус закордонного українця мають 2650 вихідців з України (ГДА МЗС. Ф. Українська громада в країнах світу. Спр. 1891: 2).

18-21 червня 2008 р. у Львові відбувся Конгрес громадських організацій української діаспори “Діаспора як чинник утвердження держави Україна в міжнародній спільноті”. Його учасники звернули увагу на проблемі недостатнього використання потенціалу громадських організацій української діаспори в процесі формування іміджу України в Європі. 25 листопада 2008 р. у Києві Президент України В. Ющенко провів зустріч з представниками Всесвітнього конгресу українців, яка була присвячена вшануванню пам'яті загиблих під час Голодомору у 1932-1933 рр. Ця зустріч засвідчила вагомий потенціал громадських організацій української діаспори у процесі стимулювання рішень парламентів країн-членів Європейського Союзу щодо визнання Голодомору геноцидом українського народу (ГДА МЗС. Ф. Всесвітні форуми українців. Спр. 2011: 3).

У жовтні 2009 р. за результатом парламентських слухань “Закордонне українство: сучасний стан та перспективи співпраці” було прийнято рішення про рекомендацію виконавчій владі розробити Державну програму співробітництва із закордонними українцями (ГДА МЗС. Ф. Парламентських слухань. Спр. 2009: 18, 11). Зазначена програма, розрахована до 2015 р. була прийнята Кабінетом Міністрів України в 2012 р. Утім поворотним моментом у взаємодії державних органів України з громадськими організаціями закордонного українства стала Революція Гідності. У грудні 2014 р. в рамках серії міждисциплінарних досліджень країн Центральної та Східної Європи університетом Фрайбурга (Швейцарія) підготовлено видання “Україна після Євромайдану: виклики та надії”. До книжки увійшли аналітичні матеріали, які стосуються ключових питань розвитку України після подій Євромайдану. Матеріали розкривають, зокрема, історичний контекст подій Революції Гідності, виклики української революції в європейському і світовому контексті, соціально-економічні, законодавчі й гуманітарні питання українських реформ, регіональний та етнокультурний виміри української трансформації (День, 2014: 3).

Наприкінці серпня 2017 р. у Львові розпочалася міжнародна акція “Світове українство”, спрямована на національно-патріотичне виховання молоді та формування ціннісних орієнтирів. Її організаторами виявилися Спілка української молоді, Католицький університет і Міністерство молоді та спорту. У рамках цього проекту мали розробити стратегію співпраці між виховними структурами в Україні та світі. Україна зобов'язана допомагати всім, хто через різні причини опинився за межами держави, а наша діаспора повинна стати лобістом українських інтересів у всьому світі. У акції брали участь члени Спілки української молоді із США, Канади, Німеччини, Франції, Португалії, Великої Британії, Австрії та Польщі (Кушнір, 2017: 1).

У 2017 р. виповнилося 50 років Світовому конгресу українців. Незважаючи на кількість скептиків європейського інтеграційного процесу, ратифікація Угоди про асоціацію і отримання безвізового режиму стали можливими й завдяки допомозі української діаспори в усіх країнах, де Україна потребувала підтримки. Світовий конгрес українців відкрив представництво в Брюсселі (Голос України, 2017: 2). Важливо, що на парламентському рівні представники різних фракцій створили депутатське об'єднання “Співробітництво: Україна-діаспора” (Олександрів, 2017: 2).

Президент Світового конгресу українців Є. Чолій зазначав, що СКУ проводить велику просвітницьку роботу по всьому світу до свого 50-річчя. На кожній конференції звучали слова підтримки українців, пріоритетів розвитку України, її європейських інтеграційних устремлень, боротьби з дезінформацією та гібридною війною з боку Росії. Не важливо, скільки Україна допомагає діаспорі, а більш важливо, скільки діаспора може допомогти Україні (Голос України, 2017: 2).

Громадські організації закордонного українства відіграють дедалі більшу роль у діалозі європейських культур, формує соціально-економічні та політичні передумови для розбудови сучасного Європейського Союзу. При цьому культура розглядається як квінтесенція всіх видів людської діяльності, звичаїв, вірувань, тобто всього матеріального та духовного, що створено людьми. Історичне визначення культури наголошує на важливій ролі соціально-історичного спадку, відповідної традиції. Нормативний підхід до культури виокремлює специфічний спосіб життя особистості, детермінований її соціокультурним оточенням. Після Революції Гідності і російської агресії проти України помітно посилилася активність громадських організацій української діаспори в Європі, які сприяли формуванню позитивного ставлення до воюючої України в країнах-членах Європейського Союзу. Актуальними проблемами реалізації зовнішньої політики України є забезпечення адекватних концептуальних засад, кадрового дипломатичного потенціалу, інформаційного супроводу зовнішньополітичної діяльності, її гармонізації із внутрішньою політикою.

Удосконалення потребує інформаційна зовнішньополітична функція, пов'язана з отриманням, інтерпретацією та розповсюдженням відомостей про найважливіші для громадян і органів влади події. А без цього досить важко адекватно представляти результат реалізації альтернативних варіантів концепції зовнішньої політики України. Заради цього у дипломатичній діяльності має бути високий рівень відповідальності у роботі, пунктуальність, вміння мобілізуватися в екстремальних ситуаціях та враховувати довготерміновий вплив тактичних рішень, зокрема, це стосується взаємодії МЗС України і структур закордонного українства в Європі.

Література:

- Антонюк 1997 – Антонюк Е.И. Лоббистская практика современных диаспор. Владивосток, 1997. 202 с.
ГДА МЗС – Галузевий державний архів Міністерства закордонних справ України.
Голос України, 2017 – Напрацювати єдиний голос на міжнародній арені // Голос України. 31 серпня 2017.
Голос України, 2017 – Прес-служба апарату Верховної Ради України. У питаннях мови, національної ідентичності ми не будемо йти ні на які поступки // Голос України. 1 грудня 2017.
День, 2014 – Майдан. Україна. Шлях до волі // День. 2014. 4 червня.
Кушнір, 2017 – Кушнір Б. Стартувала акція // Голос України. 22 серпня 2017.
Лановик 1997 – Лановик Б.Д., Гром'як Р.Г. Історія української еміграції. Київ, 1997.
Малиновська, 2004 – Малиновська О. Україна, Європа, Міграція: міграції населення України в умовах розширення ЄС. Київ, 2004. 171 с.
Олександрів, 2017 – Олександрів С. Молодь діаспори знайомилася з роботою депутатів та органів влади // Голос України. 22 листопада 2017.
Попок, 2007 – Попок А.А. Закордонне українство як об'єкт державної політики. Київ, 2007. 227 с.
Попок, Лазебник, 2003 – Попок А.А., Лазебник С.Ю. Історична Батьківщина – діаспора: європейський досвід взаємин. Київ, 2003. 152 с.

References:

Antonjuk 1997 – Antonjuk E.I. Lobbistkaja praktika sovremennyh diaspor [Lobbyist practice of modern diasporas]. Vladivostok, 1997. 202 s [in Russian].

GDA MZS – Galuzevyj derzhavnyj arhiv Ministerstva zakordonnyh sprav Ukrainy. [in Ukrainian].

Golos Ukrainy, 2017 – Napracyuvaty yedy'nyj golos na mizhnarodnij areni [To work out a single voice on the international scene] // Golos Ukrainy. 31 serpnja 2017. [in Ukrainian].

Golos Ukrainy, 2017 – Pres-sluzhba aparatu Verhovnoyi Rady Ukrainy. U py'tannyah movy, nacional'noyi identy'chnosti my' ne budemo jty' ni na yaki postupky' [In matters of language, national identity, we will not go to any actions] // Golos Ukrainy. 1 grudnja 2017. [in Ukrainian].

Den', 2014 – Majdan. Ukrajina. Shlyah do voli [Maidan. Ukraine. Way to freedom]. // Den'. 2014. 4 chervnja. [in Ukrainian].

Kushnir, 2017 – Kushnir B. Startovala akciya [Started the promotion]. // Golos Ukrainy. 22 serpnja 2017. [in Ukrainian].

Lanovy'k 1997 – Lanovy'k B.D., Grom'yak R.G. Istoriya ukrajyns'koyi emigraciyi [History of Ukrainian emigration]. Kyiv, 1997. [in Ukrainian].

Maly'novs'ka, 2004 – Maly'novs'ka O. Ukrajina, Yevropa, Migraciya: migraciyi naseleння Ukrainy v umovax rozshy'rennya YeS [Ukraine, Europe, Migration: migration of Ukraine's population in the context of EU enlargement]. Kyiv, 2004. 171 s. [in Ukrainian].

Oleksandriv, 2017 – Oleksandriv S. Molod' diaspory' znajomy'lasya z robotoyu deputativ ta organiv vlady' [The diaspora youth got acquainted with the work of deputies and authorities] // Golos Ukrainy. 22 ly'stopada 2017. [in Ukrainian].

Popok, 2007 – Popok A.A. Zakordonne ukrajinstvo yak ob'yekt derzhavnnoi polity'ky' [Foreign Ukrainians as an object of state policy]. Kyiv, 2007. 227 s. [in Ukrainian].

Popok, Lazebny'k, 2003 – Popok A.A., Lazebny'k S.Yu. Istory'chna Bat'kivshhy'na – diaspora: yevropejs'ky'j dosvid vzayemy'n [Historical Homeland – Diaspora: European Experience]. Kyiv, 2003. 152 s. [in Ukrainian].

Troshhy'ns'ky'j, Popok 2005 – Troshhy'ns'ky'j V.P., Popok A.A. Zakordonne ukrajinstvo [Foreign Ukrainians]. Kyiv, 2005. 227 s. [in Ukrainian].